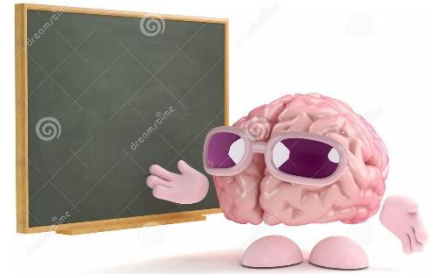

ЛЕКЦІЯ № 1

Тема: ВСТУП. ІСТОРІЯ ПСИХОГЕНЕТИКИ

План:

1. Вступ
2. Історія виникнення психогенетики

Основні поняття та терміни: психогенетика, генетика поведінки, генетика, євгеніка, близнюковий метод, генеалогічний метод, диференційна психологія, психометрія, полісимптомний метод схожості

1. ВСТУП

Психогенетика – це міждисциплінарна галузь знань що розташовується на перетині генетики та психології (точніше диференціальної психології). Термін «психогенетика» використовують у Германії на пострадянському просторі та у деяких інших країнах. У більшості закордонних джерел можна знайти термін – генетика поведінки (*behavioral genetics*). Психогенетика досліджує співвідношення та взаємний вплив спадковості та оточуючого середовища у формуванні психічних характеристик людини, але, окрім цього, методи які використовуються у психогенетиці так само виявляють залежність між спадковістю та впливом середовища і на інші показники людини: фізичний розвиток, здатність до професійної діяльності, до спорту, схильність до захворювань тощо.

Предметом дослідження психогенетики є співвідношення чинників середовища та спадкових детермінант в міжособистісній варіативності психофізіологічних та психологічних ознак.

В наш час більшість досліджень спрямовані на визначення відносної ролі середовищних та спадкових (генетичних) чинників у формуванні індивідуально-психологічних відмінностей, на вивчення можливих механізмів впливу на формування різнорівневих властивостей психіки.

Завдання психогенетики:

1. Виявлення ролі середовища та спадковості на формування психологічних відмінностей між людьми.
2. Визначення умов оточення, які призводять до формування різних проявів фенотипу у одних й тих самих генотипів.

3. Виявлення елементів, які вносять найбільший вклад в розвиток тієї чи іншої ознаки.

Таким чином до кола питань, яких торкається психогенетика належать:

- етіологія людської індивідуальності;
- чинники середовища та спадкові чинники психічних розладів та поведінки;
- вивчення впливу середовища на формування поведінки людини;
- закономірності онтогенезу, виявлення динаміки генотип-середовищних співвідношень;
- пошук конкретних генів і їх локалізації у хромосомах.

Безумовно, психогенетику можна віднести до дисциплін які складають природно-наукові основи психології, але щодо її місця в генетиці?

Генетика це наука що вивчає закономірності спадковості та мінливості. Класифікацій галузей генетики дуже багато. Наприклад, якщо класифікувати генетику за об'єктом дослідження, то, психогенетика, безумовно є складовою частиною генетики людини. Якщо роздивлятися галузі генетики щодо рівня дослідження (молекулярний, цитологічний, особистісний, популяційний) то класична психогенетика належить саме до популяційного рівня вивчення, бо вивчає причини мінливості психологічних ознак (походження індивідуальних відмінностей у популяції людей). Виокремлюють також великі кластери генетики щодо вирішення окремих задач (сільськогосподарська генетика, фармагенетика, медична генетика та ін.), і в цьому випадку психогенетика належить до вивчення генетики поведінки. Якщо ж притримуватись класифікації, що спирається на основні методи дослідження, то психогенетика належить до біометричної генетики оскільки має справу з кількісними показниками та використовує математичні методи прогнозування та моделювання.

2. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ПСИХОГЕНЕТИКИ

Як самостійна наука психогенетика виникла порівняно недавно. Можна виділити 4 етапи її становлення та розвитку за кордоном:

I етап з 1865 по 1900 рр. можна позначити як початок становлення психогенетики. Її виникнення пов'язане з ім'ям англійського вченого Френсіса Гальтона. Доречи, Френсіс Гальтон був двоюрідним братом Чарльза Дарвіна. У 1865 році була опублікована його стаття «Спадковий талант та характер» у якій була висунута теорія о спадковості таланту та можливості поліпшення людини шляхом отримання нащадків від талановитих людей. Ця стаття започаткувала серію праць з проблематики успадкування ознак людиною. Одночасно вона стала початком і іншої галузі науки – євгеніки (поліпшення якості популяції людини).

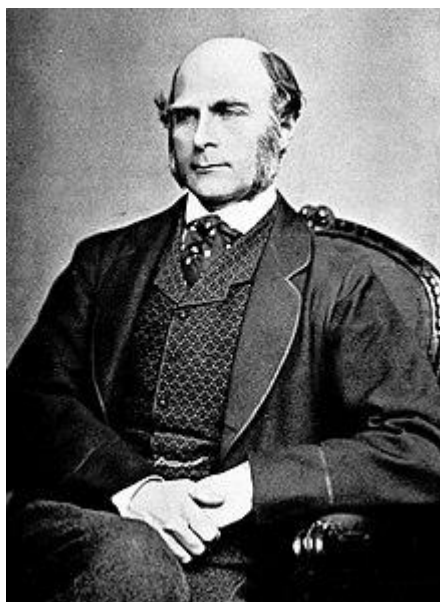

Рисунок 1 – Френсіс Гальтон

В книзі Гальтона «Спадковий геній: дослідження його законів та наслідків» (1869 р.) були представлені дані про успадкування таланту, отримані на основі аналізу родоводів вдатних діячів науки, мистецтва, військової справи та ін. У результаті було виявлено що ймовірність народження талановитої дитини у родині видатних людей вища, ніж в родині звичайних. Крім того на прояв таланту впливала і ступінь родинних зв'язків. У 415 досліджених родин народилось 1000 талановитих дітей. Гальтон виділив три ступеня талановитості: вищий, середній, нижчий.

У 1876 році виходить стаття Гальтона «Історія близнюків як критерій відносної сили природи та виховання» у якій автор писав про використання близнюкового та генеалогічного методів у психогенетиці для виявлення питання успадкування таланту. Вже тоді він усвідомлював існування близнюків різних типів (монозиготних та дизиготних). Суть генеалогічного методу Гальтон вбачав у вимірювання психологічних ознак у людей різного родинного ступеня та у порівнянні їх між собою (наприклад, у батьків та їх дітей). Крім того, англійський вчений розробляв методи виміру психічних функцій людини, наприклад, часу реакції. Таким чином, Гальтон став засновником диференційної психології та психометрики.

2 етап з 1900 до кінця 30-х років 20-го сторіччя. Він характеризується становленням психогенетики як самостійної наукової дисципліни. В цей час відбувається розробка методології психогенетики та накопичення експериментальних даних.

У 20-ті роки Г. Сіменс розробив полісимптомний метод схожості як відносно надійний метод розрізнати і визначати монозиготних та дизиготних близнюків. Суть методу полягає у порівнянні та зіставлянні різноманітних ознак фенотипу (колір очей, шкіри, структури волосся, форм носа, губ, вух, підборіддя, груп крові та інше).

Велике значення для розвитку близнюкового методу та психогенетики в

цілому мала пропозиція Сіменса використовувати його не тільки для дослідження монозиготних, але й дизиготних близнюків. Таким чином він започаткував наукове використання близнюкового методу у психогенетиці. До цього часу частіше всього використовувався генеалогічний метод.

Отже, на другому етапі розвитку психогенетики були розроблені основні методи та отримано великий експериментальний матеріал який стосувався багатьох особливостей людини від морфологічних до складних психічних проявів ознак.

На 3-му етапі з 1940 по 1960-ті роки увага до психогенетики як до наукової дисципліни різко зменшилась. Це було пов'язано з Другою Світовою війною та розповсюдженням фашизму який широко використовував ідеї евгеніки (негативна евгеніка). Ближче до закінчення цього етапу різні вчені почали проводити психогенетичні дослідження інтелекту та різних психічних відхилень. Також вивчалась генетика поведінки тварин.

4-й етап тривав з 1960 по 1990-ті роки. У 1960 році була створена наукова спільнота «Асоціація генетики поведінки». Вони почали видавати журнал «Генетика поведінки» основна мета якого полягала в інформуванні великої кількості дослідників які вивчали питання спадкових механізмів передачі різних психологічних ознак.

Рисунок 2 – Логотип «Асоціації генетики поведінки»

Рисунок 3 – Обкладинка наукового журналу «Генетика поведінки»

Цей етап можна вважати початком сучасного періоду розвитку психогенетики. У 1960-70-тих роках більшість досліджень була спрямована на вивчення ролі середовища та спадковості у формуванні індивідуальних відмінностей у особистісній та пізнавальній сфері. У 80-тих роках увага дослідників була спрямована на більш детальне вивчення можливостей психогенетичних методів для виявлення параметрів середовища та генетичних чинників які впливають на психологічні та психофізіологічні відмінності. В наш час все частіше використовують молекулярно-генетичні підходи для виявлення конкретних генів, які впливають на формування психічних ознак.

5-й етап який триває і досі ознаменувався працею над міжнародним проектом «Геном людини» однією з найважливіших задач якого була генетика поведінки. Зараз велика увага приділяється пошукам можливостей генетичного корегування відхилень та захворювань, в тому числі і психологічного спрямування. Сучасний розвиток психогенетики вимагає співпраці багатьох науковців та фахівців не тільки психологів, біологів, генетиків, соціологів, але й юристів, економістів та культурологів. Постає дуже багато питань біотичного та юридичного напрямку щодо доцільності та можливості використання отриманих даних. А, також, питання технологічного характеру щодо розробки методики та впровадження результатів досліджень у практику.

Питання для самоперевірки:

1. *Що є предметом психогенетики?*
2. *Які завдання покликана вирішувати психогенетика?*
3. *Окресліть коло питань, яких торкається психогенетика.*
4. *Хто є засновником психогенетики?*
5. *Що таке євгеніка?*
6. *Охарактеризуйте перші етапи розвитку психогенетики.*
7. *Охарактеризуйте сучасний етап розвитку психогенетики.*

